

**I. ULUSLARARASI
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TRABZON'DA
DİNİ HAYAT SEMPOZYUMU**

Editörler

Yrd. Doç. Dr. Şenol SAYLAN
Yrd. Doç. Dr. Betül SAYLAN

Editör Yardımcıları

Arş. Gör. Ayşegül TOPALOĞLU
Arş. Gör. Halil TEMİZTÜRK
Arş. Gör. Mahmut DİLBAZ
Arş. Gör. Semra ÇİNEMRE
Arş. Gör. Zöhre ÇAKIL

Tasarım

İbrahim Cihan

Baskı

İstanbul - Kasım 2016
Değişim Yayınları
Sertifika no: 34289

Yayın Kodu- ISBN

978-605-4925-93-3

TEKFİR VE ELFÂZ-I KÜFRE DAİR İKİ RİSALE

Hilmi KARAAĞAÇ*

Giriş

Tekfir ve Elfaz-ı Küfür Üzerine

Tekfir, “kâfir saymak, birini küfre nispet etmek, küfürle itham etmek” gibi anlamlara gelir. Tekfir eden kişiye mükeffir denir.¹ Kelam literatüründeki anlamı ise, inanç sahibi bir kişinin, kendisinin de üyesi bulunduğu inançtaki başka bir inanç sahibini inkârcı ve kâfir saymasıdır.²

İslam tarihinde tekfir ithamları; Hz. Peygamber’in vefatından sonra Müslümanlar arasında yaşanan siyasi ve itikadi ihtilafların doğurduğu problemlerle birlikte ortaya çıkmıştır. Kişiyi imandan çıkararak küfür dairesine girmesine sebep olan inanç, ifade ve davranışların tespiti Hicri I. asırdan itibaren günümüze kadar süren tartışmalara neden olmuştur.

Tekfir, İslam tarihi boyunca Müslümanların birbirlerine uyguladıkları etkili bir silah olmuştur. Karşılıklı tekfir ithamları, tedvin döneminden ve mezheplerin teşekkülünden sonra ortaya çıkan taklit, taassup ve cedel metodunun hâkim olduğu asırlarda daha belirgindir. Tekfir, hizip politikasının bir gereğidir. Zira mutlak hakikatin kendi elinde olduğunu düşünen ve buna taassup derecesinde kat’î bir itikatla bağlı olan kişi, kendisiyle aynı kanaati paylaşmayanları tekfir etme yoluna gitmiştir. Muarızın/muhalifin farklı görüşleri nedeniyle sahip olunan ortak inanç sisteminden ihracını amaçlayan tekfir ile hem psikolojik hem de sosyolojik olarak muhatabın susturulması ve dışlanması amaçlanmaktadır.³

Tekfirin imkânı meselesi, iman kavramına yüklenen içerik ile doğrudan alakalıdır. Çünkü iman kavramının içerisine ameli dâhil eden düşünce yapısı tekfir’e kolaylıkla başvurabilirken, imanı kalbin tasdiki olarak ele alanların ise genellikle tekfirden kaçındıkları görülmektedir. İmanı ‘kalbin tasdiki’ olarak kabul eden Ehl-i Sünnet, inkâr söz konusu olmadıkça ehli kıbleyi iman dairesinin dışına çıkarmamayı genel bir ilke olarak benimsemiştir.⁴

Ebu Hanife’nin ifadesiyle, “Allah’ın kitabından herhangi bir şeyi inkâr etmedikçe Hz. Muhammed’in ümmetinden asi kimselerin hepsi gerçekten mümin olup, kâfir değillerdir.”⁵

* Yrd. Doç. Dr. Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi, hkaraagac@gumushane.edu.tr

1 İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemâlüddin, *Lisânu'l-Arab*, (Beyrut, 1997), XII/118-123; Kılavuz, A. Saim, *İman Küfür Sınırı Tekfir Meselesi*, (İstanbul: Marifet Yay., 1977), s. 70.

2 Esen, Muammer, “Tekfir Söyleminin Dini ve İdeolojik Boyutları”, AÜİFD. c. 52:2, Ankara, (2011), s. 98

3 Karaağaç, Hilmi, “Ehl-i Sünnet’e Göre Tekfir Problematikliği”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı, 40, Erzurum, 2013, s.164.

4 Ebu Hanife, *el-Fıkhu'l-Ebsat*, (İmam-ı Azam’ın Beş Eseri içinde), çev. Mustafa Öz, (İstanbul: 1992), s.44

5 Ebu Hanife, *el-Fıkhu'l-Ebsat*, s. 53; a.mlf. *el-Vasiyyet*, s. 87.

Ehl-i Sünnetin benimsediği “Ehl-i kible tekfir olunamaz” ilkesiyle; günahkâr ve bidat sahibi olmakla birlikte tüm iman sahipleri mümin olarak kabul edilmiş ve islam ümmetinin dışına çıkarılmamışlardır. Birleştirici ve kapsayıcı niteliği bulunan bu yaklaşım zamanla ibadet ve ahlak kurallarında yani amelde ihmal ve tesahülü doğurmuştur. Bu olumsuz sonuç imanın muhafazasının önemini ve imana zarar veren davranış ve lafızların tespit edilerek bunlardan kaçınılmasını öğütleyen “Elfaz-ı küfür risaleleri”nin yazılmasına neden olmuştur.

Bu çalışmamızda, bu iki boyuta ilişkin olarak Trabzon’da yetişmiş olan iki önemli ilim adamının iki risalesini ele alacağız. Bunlar:

a- 17. yy’da yaşayan Mehmet Medeni et-Trabzonî⁶ (ö.1786)’nin Arapça olarak kaleme aldığı “*Risâle fî ‘Ademi Tekfir’i-l Mü’min*”⁷ adlı el yazma olan risale ile,

b- Of doğumlu Mehmed Emin b. Hasan b. Hüseyin el-Ofî’nin (1815-1901) elfâz-ı küfre ilişkin Osmanlıca olarak kaleme aldığı “*Nasâyah-i Makbule ve Elfâz-ı Küfür Beyanında Hfz-ı İman Risalesi*” dir.⁸ Çalışmamızda bu iki risalenin muhtevası hakkında bilgi verilecektir.

Ele alacağımız ilk risale ’de Mehmet Medeni Efendi, katı bir tutum sergileyen harici ve selefi zihniyetin bir ürünü olarak işlemiş oldukları büyük/küçük günahlar nedeniyle iman sahiplerini tekfir edenlere hadislerden ve fıkıh kaynaklarından hareketle yaptıkları bu tekfir amelîyesinin doğru olmadığını ve müminin tekfir edilemeyeceğini göstermektedir. Ancak tekfirin imkansızlığı, iman sahiplerine İslam’ın emir ve yasaklarını, hükümlerini, inanç, ibadet ve ahlak esaslarını gerek konuşmalarıyla gerekse tutum ve davranışlarıyla önemsememelerine, hafife almalarına, istihza ve alay konusu yapmalarına da müsaade etmez. Bu bağlamda ele alacağımız ikinci risalede Mehmet Emin el-Ofî, müminlerin bilerek ya da bilmeyerek söylediklerinde imanlarını tehlikeye sokacak lafızları çeşitli kaynaklardan istifade ederek bir araya toplamıştır.

Risâle Fî ‘Adem-i Tekfir’i-l-Mü’min

İsminden de anlaşılacağı üzere eser zamanında yaygınlaşan tekfir ithamlarına bir reddiye olarak kaleme alınmıştır. Risalenin, Süleymaniye Kütüphanesinde, Trabzonî Muhammed b. Mahmud el-Medenî adına kayıtlı yazma bir mecmua’nın içerisinde vr.167b-169a’da müellif nüshası mevcuttur. Risalenin geneline bakıldığında sigaranın haram olduğunu kabul etmeyi ve sigara içeni tekfir edenlere karşı yazılmış bir reddiye intibayı uyandırmaktadır.

Müellif risalesine ehli kiblenin tekfir edilemeyeceğine ilişkin rivayetlerle başlamaktadır. Taberânî (v.360/971)’nin Mu’cemu’s-Sagır, Mu’cemu’l-Evsat ve Mu’cemu’l- Kebir’inden, Suyuti (v.911/1505)’nin Cem’u’l Cevâmi’, İmam Buhari ve İmam Müslim’in Sahih’leri, Sünen-i Erbaa, Ahmed b. Hanbel’in Müsnedi gibi önemli eserlerden aldığı hadislerle müminin tekfir edilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Bu rivayetlerde özetle Hz. Peygamber şöyle buyurmaktadır: Büyük günah dahi işleseler dininizden olanı/ehl-i kibleyi tekfir etmeyin, cenaze namazlarını kılın, imam olduklarında peşlerinde namaz kılın, emir olduklarında onlarla beraber cihad edin. “La ilahe illa Allah” diyeni günahları nedeniyle tekfir etmekten kaçının. “La ilahe illa Allah” diyeni tekfir eden küfre ondan daha yakındır, bir mümini tekfir eden onu öldüren gibidir.⁹

6 Muhammed b. Mahmud b. Salih b. Hasan et-Trabzonî el-Medenî (1702-1786), 18.yy’da yaşamış Süleymaniye müderrisi, fakih, müfessir, muhaddis ve mutasavvıf bir Osmanlı alimidir. Hayatı ve eserleri hakkında daha fazla bilgi için bak: Emin Aydın, *Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî’nin (v.1200/1786) “ed-Düreru’s-Semine”* Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniv. Sosyal Bilimler Enst. 2011, s.5-36.

7 et-Trabzonî, Mehmed Medenî, *Risâle fî ‘ademi Tekfir’i-l Mü’min*, Süleymaniye Kütüphanesi, kayıt no:001041, vr.167b-169a.

8 el-Ofî, Mehmed Emin b. Hasan b. Hüseyin, *Nasâyah-i Makbule ve Elfâz-ı Küfür Beyanında Hfz-ı İman Risalesi*, İstanbul, (1308). (Müellife ait sekiz tane risaleyi ihtiva eden mecmua’nın 7. Risalesidir.)

9 et-Trabzonî, *age.*, vr.167b.

Mezkûr hadislerle istidlal eden müellif iman sahibinin tekfir edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Hadisleri delil olarak kabul etmeyenlere ise konuyu çeşitli fıkıh ve fetva eserlerinden getirdiği delillerle ispat eder. Müellifin risalede zikrettiği eserler: Ebu'l-Berekât en-Nesefî'nin (v.710/1310) *Kenzu'd-Dekâik* adlı Hanefî fikhına ait eserine İbn Nuceym (v.970/1563) tarafından yapılan *el-Bahru'r-Râik* adlı şerh; İbn Nuceym'in *el-Eşbah ve'n-Nezâir* adlı eserine Ahmed b. Muhammed el-Hamevî'nin yazdığı, *Gamzü 'Uyûni'l-Besâ'ir* adlı şerh, *Fetavâ-yı Bezzaziyye* ve *Hulasa'sı*, *Fetavâ-yı Hindiyeye* ve *Fetavâ-yı Tatarhâniyye*'den istidlalle konuyu ele almaktadır.¹⁰

Fukahaya göre tekfir kaçınılması gereken büyük bir şeydir. Müçtehit fakihler tekfirden kaçınmışlardır. Her ne kadar bazı mezhep kitaplarında tekfir'e ilişkin fetvalar bulunsa da Muhammed Medeni'ye göre bu fetvalar müçtehit fakihlerin fetvaları olmadığından onlara itibar olunmaz.

İbn Hümam'a göre iman sahibinden küfrü gerektiren bir lafzı irada şahit olduğunda şayet lafız farklı anlamlara (küfrü gerektirmeyen manaya) hamledilirse o tekfir edilmez. Yine ona göre fetva kitaplarındaki tekfire hükmeden fetvalarla fetva verilemez.¹¹ Yine fıkıh kitaplarına göre küfür gerektiren bir lafzı bilerek ve inanarak telaffuz eden kimse kafir olurken, cehlen bunu söyleyenin durumunda ihtilaf vardır. M. Medeni'ye göre cehlen küfür lafzını telaffuz eden tekfir edilemez.

Haram-ı ikiye ayrılmaktadır: Haram li-aynihi (li-zâtihi) ve haram li-gayrihi. Haram li-aynihi: geçici bir sebebe dayanmaksızın bir şeyin bizzat kendi varlığındaki bir zarar ve çirkinlik şâriin doğrudan haram kıldığı fiildir. Mesela: hırsızlık, zina, ölmüş hayvanın etini yemek gibi. Haram-ı li-gayrihi ise kendinden ötürü değil de dıştaki bir sebep veya durumdan dolayı haram kılınan fiildir.¹²

Haramı helal veya helali haram sayan kimse -eğer bu helal ve haramlık durumu li-aynihi olup kat'i delillerle sabitse- kâfir olur. Ancak bu helal ve haramlık durumu kat'i delillerle sabit olmakla birlikte li-gayrihi ise ya da ahad haberlerle sabit olmuşsa tekfir edilemez. Ağız alışkanlığı veya bilgisizlik nedeniyle kati delillerle sabit bir harama helal diyen kâfir olurken kati olmayan delillerle ve ahad haberlerle sabit bir harama helal diyen kâfir olmaz.¹³

Bütün bunlardan sonra müellif sigara içenin/haram kabul etmeyenin tekfir edilemeyeceğini belirtmektedir. Ona göre sigarayı haram bile kabul etsek bu haram li- gayrihi'dir. İster kati delillerle sabit olsun ister ahad haberlerle haram-ı li gayrihi'yi helal addetmek ise kişiyi kâfir yapmaz. Sigaranın haramlığı konusunda kati bir delil olmadığı için onun haram li-aynihi demek mümkün değildir. Devlet başkanının yasaklaması da onu haram li-aynihi yapmaz.¹⁴

Netice itibariyle rivayetlere göre ehl-i kibleyi tekfir etmekten kaçınmak gerekir. Fıkhi açıdan ise kati delillerle sabit olan li-aynihi haramları helal kabul edenler tekfir edilirken bunlar haricindeki haram fiilleri işleyen veya onları haram kabul etmeyen ehli kibleyi de tekfir etmek mümkün değildir.

Nasâyih-i Makbule ve Elfâz-ı Küfür Beyanında Hıfz-ı İman Risalesi

“Ehl-i kible tekfir edilemez.” ilkesinin bir sonucu olarak İslam toplumlarında zaman zaman İslam'ın emir ve yasaklarına, ibadetlere ve ahlaki ilkelerine yönelik kayıtsızlık ve tesahül görülmüştür. Bu durum ibadetlerin ihmal edilmesi, ahlaki ilkelerin çiğnenmesi ya da

10 et-Trabzonî, *age.*, vr.168a.

11 et-Trabzonî, *age.*, vr.168a-b.

12 Koca, Ferhat, “Haram”, DİA, İstanbul, 1997, c.16, s.101.

13 et-Trabzonî, *age.*, vr.168b.

14 et-Trabzonî, *age.*, vr.169a.

ilahi emir ve yasaklarla dince kutsal kabul edilen varlıklarından tezyif ve tahkir içeren bir üslupla bahsedilmesi şeklinde tezahür etmiştir. Ortaya çıkan bu olumsuz duruma İslam âlimleri “Elfâz-ı küfür” risalelerini telif ederek reaksiyon göstermişlerdir. Döneminin önde gelen âlimlerinden Of’lu Mehmed Emin Efendi’nin *Nasâyih-i Makbule ve Elfâz-ı Küfür Beyanında Hıfz-ı İman Risalesi* bunlardandır.

Yaşadığı dönemde müellif, cehalet yaygınlaşması, insanların nefis ve hevasına uyarak dünyaya ve dünyevî lezzetlere aşırı bağılılıkları, bilgisizlik ve gafletleri neticesinde onların küfrü gerektiren sözleri söylediklerine ya da küfrü gerektiren fiilleri işlediklerine şahit olmuştur. Onların bu davranışları farkında olmadan imanlarını kaybetmelerine neden olmaktadır. Hâlbuki hiçbir mümin arzusuyla imandan çıkarak küfre düşmek istemez. Ancak cehalet ve gaflet insanların imanlarını kaybetmelerine neden olmaktadır. Şahit olduğu bu durum karşısında müellifi önceki âlimlerin eserlerini tarayarak onların küfrü gerektiren lafız ve fiil olarak beyan ettikleri hususları bu risalesinde toplamıştır.¹⁵

Müellif, kişide marifet ve tasdik bulunmakla birlikte imanın bulunmaması anlamında küfrü üçe ayırmaktadırlar:

A- Küfr-i Cühûd: İnsanın İslam’ın hak olduğunu bildiği halde inkâr etmesidir. Yahudi ve Hristiyanlar gibi.

B- Küfr-i Cehl: İnsanın, Allah’a, Resulüne iman etmekle beraber cehaletine binaen zarurât-ı diniyyeyi inkârı sebebiyle kâfir olmasıdır.

C- Küfr-i Hükmî: Şeriati ve dini İslam’ı tekzip alameti sayılan nesne ve ifadeleri kullanmaktır. Küfrün bu çeşidi de ikiye ayrılır:

- 1- Şeriatta tazimi vacip olanı tahkir etmek,
- 2- Şeriatta tahkiri vacip olanı tazim etmek gibi. Mesela âlimleri tahkir etmek, kâfirleri tazim etmek gibi.

Küfr-i hükmî üç şekilde gerçekleşir:

A- İtikad İle: Allah’ı diğer varlıklar suretinde itikad etmek,

B- Fiil İle: Zaruret olmaksızın kâfirlere mahsus olan kıyafeti giymek,

C- Dil İle: Fakihlerin elfaz-ı küfür olarak saydıkları lafızları zaruret olmaksızın telaffuz etmek gibi. Mehmet Emin Efendi bu risalesinde fakihlerin elfâz-ı küfür olarak kabul ettikleri bu lafızları toplamayı hedeflemektedir.¹⁶

Risalede müracaat edilen temel kaynaklardan bazıları Kadı İyaz el-Endülüsi’nin *Şifa-i Şerif*’i Bedru’r-Reşid (v.768/1366)’in *Risaletü Elfaz-ı Küfr’ü* ve Aliyyü’l-Kârî’nin şerhi, Mülteka şerhi *Damad*, İmam Birgivi’nin *Tarikat-ı Muhammediyye*’si ve Şerhi “El-Vesîletü’l-Ahmediyye”dir.¹⁷

Risale Mukaddime, beş bölüm ve hatimedden müteşekkildir.

Mukaddime: Elfaz-ı küfrün zarar ve tehlikesi ile imansız ölmeye sebep olan şeylerin beyanı, 1.Bölüm: Allah’u Teala’a müteallık küfür lafızları, 2.Bölüm: Peygamberlere müteallık küfür lafızları, 3.Bölüm: Kur’an-ı Kerim, Zikir ve Namaz’a müteallık küfür lafızları, 4.Bölüm: Şer’i ilimlere müteallık küfür lafızları, 5.Bölüm: Çeşitli küfür lafızları Hatime: Ahirete müteallık küfür lafızları ve nasihat.

¹⁵ el-Ofî, *Hıfz-ı İman Risalesi*, s.3.

¹⁶ el-Ofî, *age.*, s.4-5.

¹⁷ el-Ofî, *age.*, s.2-3.

Mukaddime: Elfaz-ı Küfrün Zarar ve Tehlikesi ile İmansız Ölmeye Sebep Olan Şeylerin Beyanı

Dil ile ikrar imanın önemli bir rüknü olmakla birlikte aynı zamanda imandan çıkmaya da neden olabilmektedir. Zira kişi bir sözüyle imana girebildiği gibi aynı şekilde bir sözüyle de imandan çıkabilir. Bu nedenle elfaz-ı küfrü telaffuz etmek, kişinin imanını kaybederek küfre girmesine neden olur. Bu durumda daha önce yapmış olduğu ibadetleri boşa gider, nikahı düşer, katli gerekir, kestiği yenmez, tevbe etmeden ölürse şefaatten mahrum olur ve ebedi cehennemde kalır. Kısaca mürted olduğu için mürted'in hükümleri kendisi için geçerlidir. Mehmet Emin Efendi'ye göre bu duruma düşmemek için her mümin sabah akşam tevbe-istiğfar duasını okuyarak tevbe etmelidir.

İman sahibi olmakla birlikte yapılan bazı fiiller ve söylenen bazı sözler kişinin farkında olmadan imandan çıkmasına ve küfre girerek imansız ölmesine neden olur. Mehmet Emin Efendi'nin bazı eserlerden hareketle 27 olarak tespit ettiği bu fiillerden bazıları şunlardır:

Sahih olmayan itikad, zayıf iman, uzuvlarını şeriata uygun kullanmamak, günahı ısrar etmek, nimete şükürü terketmek, imansız ölmekten korkmamak, haksız yere zulmetmek, ezana icabet etmemek, şeriata muhalif olmayan hususlarda ana-babaya itaat etmemek, çok yemin etmek, namazda ta'dil-i erkan'a riayet etmemek, içki içmek, evliyalık taslamak, tevbesini unutmak, kendini ve amelini beğenmek, koğuculuk, gıybet ve haset etmek, şeriata uygun hususlarda hocasına muhalefet etmek, ulemeden kaçmaktır.¹⁸

1.Allah'ü Teâla'ya Müteallık Küfür Lafızları

Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmekle beraber, O'na şanına uymayan sıfatları nispet etmek kişiyi küfre sokar. Mesela: Allah'u Teala için bir mekân kastederek *gökte, yerde, dünyada, ahirette, sağımız, solumuzda, arkamızda, önümüzde* gibi ifadelerle O'na yer ve yön nispet etmek, Allah'ı diğer varlıklara benzeten lafızlar telaffuz etmek, O'na zulüm, acziyet, unutkanlık, oturmak, kalkmak, uyumak, yemek ve içmek nispet eden lafızlar telaffuz etmek, O'na eş ve çocuk nispet eden lafızlar telaffuz etmek, zâti ve subutî sıfatlarını inkar etmek ya da bu sıfatların aksini O'na nispet eden lafızlar telaffuz etmek, O'nun emir ve yasaklarını, hükümlerini, ihsanını, vaat ve vaidini inkar etmek, bunları küçümsemek, istihza etmek veya tebdil etmek, gaybı bildiğini iddia etmek.

Örneğin, bir kimse "Allah filan şeye benzer", "Allah yarattıklarından birine zulmetti", "Allah onu unuttu", "Allah şu işe kâdir değildir", "Allah şu işi doğru ve layık üzere görmedi ve yaratmadı", "Allah hayırları yaratır ama şerleri yaratmaz", yaptığı bir şey için yalan yere yemin ederek "Allah biliyor ki ben onu yapmadım" demek -Allah'a cehl isnad ettiği için- kişinin küfre düşmesine neden olur. Bir kimse haram li-aynihi olan şeyleri yerken ve içerken "*Bismillahirrahmanirrahim*" demesi -Allah'ın ismiyle istihza ettiğinden-, kendisine bu konuda "Allah'ın emri ve hükmü budur" denilen kimsenin "ben Allah'ın emrini bilmem" ya da "Allah'ın emri burada geçmez" demesi de aynı şekildedir. Bunları söyleyen kişi Allah'a acziyet ve cehalet etmiş olacağından, O'nun ismini uygunsuz yerlerde kullanmak suretiyle istihza ettiğinden kâfir olur.¹⁹

2.Peygamberlere Müteallık Küfür Lafızları

Hz. Muhammed'e inanmakla beraber onun şahsını, sıfatlarını, hasletlerini, hadisleri ve sünnetlerini beğenmeyerek hafife alan, onları zemmeden veya istihza eden kâfir olur. Mesela Hz. Peygamber'in "Benim kabrimle minberim arası cennet bahçelerinden bir bahçedir" rivayetini işitince "Ben Resulullah'ın evini, kabrini ve minberini gördüm başka bir şey yoktu" denilmesi

18 el-Ofî, *age.*, s. 5-7.

19 el-Ofî, *age.*, s.8-10.

gibi. Bir Müslümanın dinine, imanına ve mezhebine sövme ya da sünnetleri hayatında tatbik eden birine sünnetler ittiba etmesi nedeniyle buğz veya istihza etme de küfür nedenidir. Hatta gayri müslimlerin veya diğer varlıkların dinine söven de yine kâfir olur. Zira kâfirin dini olmadığından Allah katında din İslam'dır. Aynı şekilde diğer peygamberlerden herhangi birini kabul etmeyen, onlara söven ve istihza eden de kâfir olur.

Bir kimsenin “Hz. Adem cennette yasak yemiştense yemeseydi biz şakî olmazdık” ya da “peygamberlerin dediği gerçekse biz kurtulduk” demesi veya kendisine “başını tıraş et, tırnaklarını kes, çünkü bunlar sünnettir” denilen kimsenin “yapmam” demesi, onun küfre düşmesine neden olan lafızlardandır.²⁰

3.Kur'an-ı Kerim, Zikir Ve Namaz'a Müteallık Küfür Lafızları

Kur'an'dan bir sureyi, ayeti veya bir hükmü kabul etmemek, beğenmemek ya da istihza etmek ve bu anlama gelebilecek ifadeler kullanmak küfürdür. Mesela:

Muhabbet eşnasında latife ve nükte amacıyla bir ayeti kullanmak küfürdür. Mesela Yahya isimli birine بِقُوَّةِ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ “Ey Yahya! Kitaba kuvvetle sarıl”²¹ denilmesi, bir sureyi çokça okuyana bir başkasının üşenmek kabilinden “bunu daha ne kadar okuyacaksın” demesi, Allah'ın kelamıyla istihza anlamına geleceğinden küfür nedenidir.

Şeriatın hükümlerinden bir hükmü inkâr ve istihza, bu hükümleri ihtiva eden kitapları beğenmeme ya da onlarla istihza eden ifadeler kullanma, şeriatın hükümlerinden birini kendi heva ve hevesine göre tebdil ve tağyir etme ya da tebdil ve tağyir edenlere muhabbet duyma, namaz, oruç, zekât ve haccın farzietini inkâr etmek; içki, kumar, zina, yalancı şahitlik, hırsızlık, giybet ve adam öldürmenin haramlılığını inkâr etmek ya da bu hükümlerle istihza ve istihfaf küfürdür. Mesela: “Bu çağda Müslüman mı olunur, bu çağda İslam'ın prensipleriyle amel mi edilir?” diyen kâfir olur.

Namazın rükün ve hükümlerinden birini inkâr etmek ya da onlarla istihza etmek küfürdür. Bir kimse sadece ramazan ayında namaz kılıp da “bu namaz yeter”, “bu kadar namaz fazladır”, “namaz kılmaktan canım sıkıldı”, “Allah beş vakitten başka namaz emretseydi kılmazdım”, “namaz kılmakla kılmamak arasında fark yoktur” veya “beynamazlık güzel şeydir” dese kâfir olur. Kasıtlı olarak ve özürsüz abdestsiz namaz kılan, bilerek kıbleden başka tarafa yönelen, beğenmeyerek namazı terkeden kâfir olur.²²

4.Şer'i İlimlere Müteallık Küfür Lafızları

Ayet ve hadislerle sabit şer'i hükümlerden birini inkâr etme, şer'i ilimlerde temayüz etmiş ilim adamlarına hakaret etme, sövme, istihza ve istihfaf etme, ilim meclislerini küçümseme küfürdür. Bir kimse “cehalet, ilimden evladır”, “şeriatın hükümleri benim için geçerli değildir, şeriatın hükümleri bu zamanda, bu mekanda geçmez, şeriatta fayda yoktur,” dese kafir olur. Alimlerin şeriata muvafık fetvalarına itibar etmeyen ve onlarla istihza eden de kafir olur. Mesela bir alim, ilimden bir mesele söylerken, bir fetvayı izah ederken ya da bir hadisi rivayet ederken hasedliğinden dolayı “bu adamın söyledikleri bir hiçtir” demek gibi.²³

5.Çeşitli Küfür Lafızları

Bir kimse kalbinde iman olup zaruretsiz kendi dilemesiyle bilmeden küfrü gerektiren bir söz söylese küfre düşer. Çünkü bilgisizlik özür değildir. İleride küfre girmeye niyet eden

20 el-Ofî, age., s.10-13.

21 Meryem, 19/12.

22 el-Ofî, age., s.13-17.

23 el-Ofî, age., s.17-20.

o anda kâfir olur. Birisinin küfrü gerektiren sözüne tebessüm eden kişi veya kendisine “bize İslam’ı anlat” denildiğinde “ben İslamı bilmem, sen âlim birine git” diyen de kâfir olur.

Müslüman olan bir kimseye “eski dininde ne gördün de onu terkettin” demek, öfkeyle “bende din, iman, islam yok” demek, “ey kâfir” diye yapılan çağırısıya “efendim, buyur” gibi cevap vermek, hasmına “ben senin gibi bir adamı yaratırım/yaparım, günde senin gibi on adamı yaratırım” demek, evladına hitaben “ey kâfirin oğlu” diye hitap etmek kişinin küfrüne neden olur. Aynı şekilde başkasının küfründen razı olan, küfrü emreden ya da küfrü öğreten de kâfir olur. Kâfirlerin alametifarika olarak giydikleri kıyafetleri giymek, diğer din mensuplarının dini günlerini onlarca kutlandığı şekliyle kutlamak, kutlamalarına eşlik etmek, onlara bu günlere mahsus hediyeler vermek -onlara benzenilmiş olunacağından- küfür nedenidir.

“Mal, mülk olsun da helal-haram fark etmez” veya “haram bana helalden daha tatlıdır” diyen şeriatın vazettiğine muhalefet ettiği için kâfir olur.

Zina, zulüm ve haksız yere öldürme gibi haramların helal olmasını temenni etmek içki içene “afiyet olsun, içtiğin mübarek olsun” demek, güzel zımmi bir kadını görüp de “keşke ben de zımmi olsaydım” demek küfürdür.

Bir kimse tevilini bilmeden “inşallah ben müminim” veya iman edilecek şeyleri kastederek “iman artar-eksilir” derse kâfir olur.²⁴

Hatime: Ahirete Müteallık Küfür Lafızları

Ahirette, Allah’ın iradesi ve kudretini, kıyameti, yeniden dirilişi, hesabı, cennet ve cehennemini inkâr etmek; inkâr, istihza, hafife almak veya ahiret azabından korkmama anlamına gelebilecek ifadeleri kullanmak kişinin küfrüne neden olur. Mesela: ölen kişi için “Allah, bu ölen kimseye muhtaçtır”, “kıyamet günü kalabalıkta beni bulamazsın”, alacaklısına “borcunu ahirette alırsın”, “dünyada bana arpa ver, ahirette sana buğday vereyim”, “ben mahşerde hesaptan korkmam” gibi ifadelerin kullanılması.

Aynı şekilde “Allah bana falan kimseye beraber cennete gir diye emretse girmem” “Allah beni senin için ya da şu amelim için cennete koysa girmem”, “seninle cehenneme bile giderim” demek ya da dünyevî şeyleri terket ki ahireti elde edesin denilen kimsenin “ben peşin olanı tercih ederim veresiyeyi istemem” demesi küfrüne neden olur.²⁵

Sonuç

Tekfir sorunu ve müminlerin dinin inanç, ibadet ve ahlaki ilkelerine tesahül göstermeleri İslam toplumlarının temel iki sorunudur. Bir tarafta haricî ve selefî düşünce yapısının, yaptıkları hatalar ya da sahip oldukları farklı fikir ve içtihatları nedeniyle iman sahiplerini küfürle itham etmesi, diğer tarafta ise iman ettiğini iddia etmekle birlikte imanın tezahürlerini taşımayan müminler.

Mehmet Medeni Efendi’nin “*Ademi Tekfiri’l-Mü’min*” risalesi, bu iki sorundan birincisine karşı yazılmış bir reddiye niteliğindedir. Bu risalesinde o, dinin kat’i olarak yasaklamadığı hususları işleyenlerin ya da bu hususların haramlılığını kabul etmeyenlerin küfürle itham edilemeyeceğini hadislerle ve Hanefî fıkhi eserlerinden hareketle ortaya koymaktadır.

Mehmed Emin el- Ofî ise “*Nasâyih-i Makbule ve Elfâz-ı Küfür Beyanında Hıfz-ı İman Risalesi*” adlı risalesinde yaşadığı toplumda müminlerin dinin inanç, ibadet ve ahlaki ilkelerinden bî-haber yaşayan, yaşantısında bu ilkelere yer vermeyen hatta bilerek ya da bilmeyerek söz ve uygulamaları ile bunları hafife alan, küçümseyen, inkâr edenlere nasihatler vermektedir.

²⁴ el-Ofî, *age.*, s.20-27.

²⁵ el-Ofî, *age.*, s.27-31.

Her ne kadar onun sıkça kullandığı “iman dairesinden çıkar, küfre yaklaşır, küfre girer, kâfir olur” ifadeleri biraz şedid bulunsa da bu ifadelerin inzâr ve tembih amacı taşıdığı ve risalenin döneminin ihtiyaç ve sorunlarına yönelik olarak telif edildiği unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Aydın, Emin, *Muhammed b. Mahmud et-Trabzonî el-Medenî'nin (v.1200/1786) "ed-Düreru's-Semîne" Adlı Eserinin Tahkik ve Tahlili*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2011.
- Ebu Hanife, *el-Fıkhu'l-Ebsat*, (İmam-ı Azam'ın Beş Eseri içinde), çev. Mustafa Öz, (İstanbul: 1992)
- , *el-Vasiyyet*, (İmam-ı Azam'ın Beş Eseri içinde), çev. Mustafa Öz, (İstanbul: 1992)
- Esen, Muammer, “Tekfir Söyleminin Dinî ve İdeolojik Boyutları”, AÜİFD. c. 52:2, (2011), s.97-110.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemâlüddin, *Lisânu'l-Arab*, (Beyrut: 1997).
- Karaağaç, Hilmi, “Ehl-i Sünet'e Göre Tekfir Problematiği”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı, 40, (2013), s.163-186.
- Koca, Ferhat, “Haram”, (İstanbul: *DİA*, 1997), c.16, s.100-104.
- Kılavuz, Ahmet Saim, *İman Küfür Sınırı Tekfir Meselesi*, (İstanbul: Marifet Yay., 1977).
- el-Ofî, Mehmed Emin b. Hasan b. Hüseyin, *Nasâyah-i Makbule ve Elfâz-ı Küfür Beyanında Hıfz-ı İman Risalesi*, (İstanbul, 1308) (Müellife ait sekiz tane risaleyi ihtiva eden mecmua'nın 7. Risalesidir.)
- et-Trabzonî, Mehmed Medenî, *Risâle fi 'ademi Tekfir'i-l Mü'min*, Süleymaniye Kütüphanesi, kayıt no:001041, vr.167b-169a.